

Ярош О. Б.,
Завідувач кафедри політології, управління та державної безпеки
Волинського національного університету імені Лесі Українки
доктор політичних наук, професор
Колб Р. О.,
аспірант Волинського національного університету імені Лесі Українки

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ: ЗМІСТ ТА СУТНІСТЬ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ

У червні 2018 року в нашій державі було прийнято нову редакцію Закону України «Про національну безпеку України», у п. 9 ч. 1 ст. 1 якого дано таке її поняття: «Це захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз. Якщо підійти до оцінки зазначеного терміну з огляду ефективності його реалізації на практиці, то можна констатувати, що у сьогоденні визначені у законі об'єкти захищеності (національні інтереси, тобто життєво важливі інтереси людини, суспільства і держави) не в повній мірі забезпечуються відповідними правовими та іншими засобами охорони, про що красномовно свідчать статистичні дані про зростаючу щорічно в Україні кількість злочинів проти основ національної безпеки, особи, громадського порядку та авторитету органів державної влади [1].

Звертає у зв'язку з цим на себе увагу й той факт, що досі не відновлена територіальна цілісність України, що порушена через анексію Російською Федерацією (РФ) Криму, а також створенням незаконних квазі-територіальних об'єднань (від лат. *quasi* – несправжній; уявний; брехливий) [32, ст. 261] на Донбасі (так званих «ДНР» та «ЛНР»). При цьому, неадекватними, у цій ситуації, є й дії міжнародного товариства (зокрема, ООН) та визначених у 1994 році у Будапештському меморандумі держав – гарантів національної безпеки України.

Таким чином, варто визнати, що в наявності складна прикладна проблема, пов'язана у тому числі із неефективною реалізацією на практиці законодавчо визначених положень, що стосуються змісту діяльності по забезпеченню і захищеності національних інтересів України, яке потребує вирішення на доктринальному (теоретичному) рівні. При цьому, для того, щоб по-новому підійти до оцінки змісту вжитого у Законі України «Про національну безпеку України» поняття, слід визначити сутність слів, які використані законодавцем у словосполученні «національна безпека України». Цілком очевидним у цьому контексті є висновок про те, що ключовим словом у ньому є слово «безпека».

Як показали результати вивчення наукової літератури з означеної тематики дослідження, обґрунтованих визначень даного слова не бракує. Зокрема, в тлумачних словниках під безпекою учені розуміють стан, коли кому-небудь нічого не загрожує [3, ст. 35]. В інших аналогічних джерелах безпекою вважають: а) стан захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства, держави від внутрішніх та зовнішніх загроз; б) здатність предмета, явища або процесу зберігати свою сутність, основні ознаки, властивості при знищуючому впливові з боку інших предметів, явищ або процесів [4, ст. 41].

Досить об'ємне бачення змісту даного поняття дав В. А. Ліпкан, який вважає, що «безпека» – це: 1) гарантована конституційними, законодавчими і практичними заходами захищеність і забезпеченість життєво важливих інтересів об'єкта від зовнішніх і внутрішніх загроз; 2) стан захищеності людини, суспільства і держави від зовнішніх і внутрішніх небезпек і загроз, який базується на діяльності людей, суспільства, держави, світового співтовариства щодо вивчення, виявлення, ідентифікації та аутенифікації, попередження та усунення небезпек та загроз, мінімізації дії негативних наслідків, здатних поставити у небезпеку фундаментальні цінності антропо-соціокультурного середовища, зашкодити стійкому розвитку системи безпеки; 3) стан управління небезпеками та загрозами, коли останні можуть відігравати конструктивну роль (синергетичний підхід); 4) органічна система організації державної влади щодо реалізації потреб та інтересів людини, фундаментальна основа існування будь-якої системи; 5) явище, яке тотожне гомеостазису системи, під яким розуміють тип динамічної рівноваги, що є характерним для складних систем, які саморегулюються і полягає у підтриманні суттєво важливих для збереження системних параметрів у допустимих межах; 6) стан захищеності особи, суспільства, держави від внутрішніх та зовнішніх загроз, який базується на діяльності людей, суспільства і держави, світового співробітництва народів щодо виявлення (вивчення), попередження, послаблення, усунення (ліквідації і відображення небезпеки та загрози, здатних згубити їх, позбавити фундаментальних матеріальних та духовних цінностей, нанести неприйнятну (недопустиму об'єктивно і суб'єктивно) шкоду, унеможливити шлях для виживання та розвитку [4, с. 41-42].

У свою чергу, М. Левицька переконана, що безпека (у сенсі загального значення) – це стан захищеності певного об'єкта та забезпечення надійності його функціонування [4, с. 42]. З точки зору філософського аспекту, науковці аналізують безпеку як певну множину елементів, взаємозв'язок яких зумовлює цілісні властивості системи [4, с. 42-43]. Отже, як вірно зауважила Л. Д. Чекаленко, всі варіанти визначення явища безпеки збігаються та зводяться до формулювання: «Безпека – стан захищеності людини, суспільства, держави» [6].

Закордонні фахівці з цього приводу вважають, що безпека в об'єктивному плані – це відсутність загроз національним цінностям суспільства, а в суб'єктивному вимірі – відсутність страху, що ці цінності можуть бути піддані руйнації [6, с. 45-46]. Разом з тим, прихильники так званого «гроціанського» напрямку (за ім'ям Гуго Гроція) розглядають безпеки через інтереси держави, а кантіанської школи (засновник Іммануїл Кант) – через призму загальнолюдських цінностей [7]. Згідно теорії демократичного миру (Джон Кенеді) безпекою вважають гуманітарне втручання, яке розглядається як єдиний ефективний засіб захисту населення від проявів геноциду влади проти власного народу [7].

М. Шепелєв пропонує також розглядати безпеку в контексті процесів глобалізації [4, с. 43-47], а інші науковці – у сенсі поняття «державної безпеки» (М. Левицька); «екологічної безпеки» (Ю. Шемшученко); «економічної безпеки» (Є. Кравець); «інформаційної безпеки» (О. Рубан, Г. Стишко); «колективної безпеки» (Ю. Нипорко); «міжнародної безпеки» (М. Цюрупа, В. Храмов); «безпеки особи» (М.

Левицька, В. Сущенко) [4, с. 43-51], а також «кооперативної безпеки» [5] та ін. теоретичних концепцій безпеки [4, с. 51-52].

При цьому основний лейтмотив (від нім. – керівний мотив; головна думка тощо) [2, с. 316-317] усіх проаналізованих у цій науковій статті доктринальних підходів зводиться до того, що безпека – це відсутність загроз [5]. Крім цього, принципове значення в теорії безпеки надається встановленню критеріїв і шкал вимірів, які дозволяють кількісно оцінювати та вимірювати (встановлювати) небезпеку, загрозу, ступінь захищеності та пошкодженості [7] (у наукових джерелах під теорією розуміють логічне узагальнення досвіду; учення про певну сукупність явищ, галузь знань, яка створена на підставі такого узагальнення [3, с. 639]).

У цій науковій роботі викладено окремий теоретико обґрунтований погляд щодо змісту поняття «національна безпека України», який, без сумніву, є не безспірним та дискусійним. Поряд з цим, варто зазначити, що у сучасних умовах низької захищеності зазначеного об'єкта правової охорони в Україні, цілком очевидним у зв'язку з цим є завдання щодо активізації наукових пошуків у даному напрямі, а також видозміни на законодавчому та інших рівнях змісту досліджуваного терміну.

Список використаних джерел

1. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування (2012-2019 р. р.): статистична інформація Генеральної прокуратури України. *Режим доступу:* URL:<http://www.gp.gov.ua/stat.html>.

2. Булыко А. Н. Большой словарь иностранных слов. 35 тысяч слов. Изд. 3-е, испр., перераб. Москва: Мартин, 2010. 704 с.

3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / укл. О. Єрошенко. Донецьк: ТОВ «Глорія Трейд», 2012. 864 с.

4. Міжнародна поліцейська енциклопедія: у 10 т. / Відп. ред. Ю. І. Римаренко, Я. Ю. Кондратьєва, В. Я. Тацій, Ю. С. Шемшученко. Київ: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. Т. 1: Теоретико-методологічні та концептуальні засади поліцейського права та поліцейської деонтології. 1231 с.

5. Чекаленко Л. Д. Концепції безпеки: сучасне прочитання. / *Науковий вісник Дипломатичної академії України*. 2017. Вип. 24(2). С. 12-17.

6. Чекаленко Л. Д. Міжнародні організації як засіб захисту суверенітету: досвід України. *Дослідження світової політики: зб. наук. праць*. Київ: ІСЕМВНАН України, 2012. Вип. 3(60). С. 44-59.

7. Современные европейские теории и концепции национальной безопасности. *Електронний ресурс*. *Режим доступу:* www.belvpo.com/ru/33942/html.